

AKNAI TAMÁS – JÓRY JUDIT

Kikérdezés

KRONOSZ

Aknai Tamás – Jóry Judit

Kikérdezés

AKNAI TAMÁS – JÓRY JUDIT

Kikérdezés

A budapesti és vidéki gyermekkorról, az iskolákról, a közös egyetemi múlttól, társakról, utazásokról, a művészet nemzetközi színtereiről, a pécsi terekről, a város kulturális életéről, Csontváryról, a múzeumról, a gyűjteményekről, Martyn Ferencről, a kinetikus szobrászatról, a Pécsi Műhelyről, Lantos Ferencről, az *Echóról*, a fényképezés legújabb koráról, kutatásairól, kollégáiról, kalandjairól, könyveiről, a legfiatalabb pécsi művésznemzedékről és az egyetem Doktori Iskolájáról Jóry Judit író-művészettörténész beszélget Aknai Tamás művészettörténésszel.

Kronosz Kiadó

Pécs, 2015

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2015-ben megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-72-6

A kötetet szerkesztette:

CZEFERNER DÓRA

© Aknai Tamás

© Jóry Judit

© Kronosz Kiadó

„S ha mindig ingoványra lépek,
Bajtársam még mindig akad:
Bátor szívű és jó legények.”

Ady Endre: *Az én ingoványom* (1913)

*...ezzel, mint aki jól végezte dolgát,
távozzat Exopotámiából**

Jóry Judittal 1963 szeptembere óta ismerjük egymást. Együtt jártunk egyetemre. Mindketten művészettörténetet tanultunk. Nemrég töltöttük be 70. életévünket. Mindezek ellenére pályánk során teljesen eltérő szakmai területen tevékenykedtünk. Ezen interjúkötet első fogalmazványainak papírra vetése során az volt a szándékunk, hogy a főcím filológiai igényű és sokat sejtetően rezignált legyen. Hasonlóan B. Mészáros Vilma előszavához, amelyet Boris Vian egyik könyvéhez írt: „[...] ezzel, mint aki jól végezte dolgát, távozzat Exopotámiából”.

A fenti idézetet egy 2014. augusztus 12-én kelt levelemben a következőképp magyaráztam Jóry Juditnak: „[...] B. Mészáros nagy, minden tekintetben különleges személyiség számomra (magyar szakos is voltam). Egyszer, amikor kora reggel mentünk be a bölcsészkarra vizsgáznai, a művészettörténeti kabinet emeletén egy lompos, idősödő nő haladt ki az illemhelyről. Viselete, mackóalsója miatt azt hittem, hogy takarítónő, amiből következik, hogy nem a francia irodalom alapvető kérdéseit firtattam nála, hanem valami levizelt ülőke dolgot erőltettem. De aztán mégiscsak jött egy kollokvium... (a tartalom és forma egységé-

* Boris Vian: *Pekingi ősz*

be vetett hitem egyébként nem kizárólag ettől az aktustól ereszkedett meg...). Az idős nő a mackóalsóban, B. Mészáros Vilma docens asszony volt. Sok történetem van ezekről a helyekről, emberekről, ezeket is elmesélem majd. 'Katonásan!' – ahogy Gulyás mondaná. Igen, akkor elmondhatnám majd a magam és B. Mészáros Vilma korát az általa oly' zseniálisan útjára engedett Boris Vian *Pekingi ősztől* (*L'automne Pékin*, amit végül is 1992-ben olvastam), majd az egész vegyes típusú életet. Hát akkor Isten, Isten (fohászkodásban Gulyás Gyula kópiája vagyok, ezt is ő, így szokta volt mondani) [...] – áll a levélben. Az üzenetben emlegetett egykori csoporttársunk pedig Gulyás Gyula (1944) művészettörténész, Balázs Béla-díjas filmrendező, mindkettőnk barátja.

Jóry Judittal folytatott beszélgetésünk elsődleges oka az 50 évvel korábban megalapozott közeli barátságunk újjáépülése volt, amelynek fontos pillérét jelentik az elmúlt évek során folytatott rendszeres levélváltások és eszmecserek. Jóry emellett számos művészinterjú készített velem többek között a világhálón közzétett folyóiratok számára, s ő javasolta azt is, hogy „szertelen”, formailag és tartalmát tekintve is diffúznak tekinthető levelezésünk mellett szigorúbb gondolatmenetet követve, az általa megfogalmazott kérdésekre válaszolva meséljem el neki a találkozásunk óta eltelt 52 év történetét. Vagyis az életemet és annak rajzát, ha úgy tetszik. Az általam elmondott történetekről pedig azt gondolta, hogy méltán tarthatnak számot a nagyközönség érdeklődésére is, a főcímben megjelölt *kikérdezés* tehát erre vonatkozik. Az életemre, pontosabban annak minőségére, tartalmára. Én magam természetesen kapva kaptam az alkalmon. Meggyőződésem ugyanis, hogy a legtöbb – a 70 évet megélték kiváltképpen – ember fejében megfordul, hogy valamilyen módon be kellene számolnia szűkebb és tágabb környezetének arról, amit élete és munkálkodása során lényegesnek, értékesnek lát(ott). Bár tisztában vagyok azzal is, hogy ezt sokan „önszorgalomból” teszik, részemről a korábbiakban nem történt erre kísérlet. Szófukar voltam, magamba zárkóztam. Jóry Juditnak azonban sikerült a diskurzust olyan mederbe terelni, hogy e könyv lapjain a magánéletem szinterei, személyes élményeim

és kapcsolataim is megelevenedhettek. Beszélgetőtársam reakcióinak, észrevételeinek köszönhetően pedig az elmúlt évtizedek olyan részletei is felszínre kerültek, amelyek egy átlagosnak tűnő muzeológus, művészettörténész és tanár gondolatvilágába, a külvilág számára rejtettebb és bensőségesebb érzéseibe engednek bepillantást.

Visszatekintés, összegzés? Élni szerettem volna mindössze, más vágyam nem volt, és e folyamat tart még, hiszen e sorokat is én magam írhatom le! Az „élet” önmagában, minden szélsőségével együtt gyönyörködtetett, és a szeretetben elkötelezett szemlélőjeként néha azt is van merszem feltételezni, hogy egy-egy titka feltárult előttem. Félelemmel vegyes csodálatot ébresztett bennem a felismerés, mely szerint a világ megformáltsága egyetemes érvényű. Metafizikai értelemben és a profán tapasztalatszerzés adatai alapján is. E helyütt azonban csupán egyetlen, viszonylag „szűkösnek” mondható közvetítési kísérletre nyílik alkalmam.

Már-már mulatságosnak hat, hogy most valamiféle megmagyarázhatatlan késés ledolgozására irányuló vágy jelenti az érzelmi és fizikai késztetést arra, hogy ennyi esztendő elmúltával is a lehető legjobban használjam ki a rendelkezésre álló időt. A korai kelésen, az olvasáson és az íráson kívül most elsősorban a tudományos munkára gondolok, az egyetemi katedrán való „hadonászásra”, ami többek számára bizonyára kevésbé rokonzenves. A Tisztelt Olvasókban is felmerülhet a kérdés, vajon miért szólok a drámai vétség elkövetésének tudatával, miközben a nyers adatok életem értelmeként és sarokpontjaként rögzítik azt, hogy az elmúlt évtizedek során intellektuális-értelmiségi pályán tevékenykedtem? Érdekes a kettősség, hiszen még most, 70 évesen is szinte meggyőződésként élem meg, hogy mintha nem készültem volna fel kellőképpen erre a hivatásra. Számít vajon, hogy az élet mibenlétének felfedezését követő örömezés közvetítésével foglalkoztam kizárólag, illetve az, hogy még mindig ezzel kísérletezem? Éveim száma szerint már viszonylag hosszú ideje el kellett volna hagynom ezt a pályát, és a Márai-féle szabályt követve egy villányi hegyoldalban kizárólag a luga-

sommal kellene foglalkoznom. Egészen biztos vagyok azonban abban, hogy ott meg a szomszédban élő, hasonló korú szőlész „professzorok” méltányosan becsmérlő tekintete pásztázna. Szinte hallom, amint megkérdenek tőlem: „Na, mi van Tanár Úr, piszkálgatja, piszkálgatja?”

Szedhető-e tövisről szóló, bojtorjánról füge?*

Régen láttuk egymást, de azért mindig figyeltünk a másakra. Hálával gondolok rá, ahogy a Szerelem és gyászdalt bírálta, recenzió a Kalligram című folyóiratban látott napvilágot. Ez számomra nem csupán élvezetes volt, hanem életmentő gesztus is, nem beszélve arról, hogy mindennek felidézése fiatal felnőttkorunkat a mai érzelmi állapotunk garanciájaként jelenítette meg. Talán már akkor is megfordult a fejemben, hogy ennek egyszer folytatása lesz? Már a Gyászdalban, majd az ismertetésben is felbukkantak fiatalkori emlékeink, ami számomra jó érzés volt. A legörömtelibb dolog pedig az, hogy levelezésbe kezdtünk... Erre még visszatérek. De most rólad van szó, a közös interjúmról. Hogy vagy? Pécsen élsz?

Köszönöm, örömöm lelem az ébredésekben, mert bizonyos okok miatt most már tényleg ajándékként élem az életem. 70 éves vagyok, de még mindig fizetést kapok, s nem nyugdíjat. Dolgozom az egyetemen, művészettörténetet oktatok. Nem nyüzsögnek körülöttem, mint ahogyan szeretném, (ha erre lesz szükség, minden bizonnyal bekövetkezik majd), de a közelemben van a feleségem,

* Máté evangéliuma, 7:16.

Luca, lányaim, Kati és Kisluca, Péter fiam, az unokáim, Vilmos, Márton és Balázs. És igen, Pécssett élünk, a belvárosban, pontosabban a főtér északkeleti sarkán, egy 18. századi ház földszintjén.

Azt is megkérdeztem azonban: hogy vagy?

Az imént felemlegetett dolgokkal kapcsolatban könnyen előfordulhat, hogy tévedek, hiszen sokaknál eljön az idő, amikor időskori érzéki csalódásaik bugyrából kandikálnak ki. Ezt én is vállalom. De most mégis azt tartom a legfontosabbnak, hogy „lejegyezzek” mindent, ami kérdéseid kapcsán az eszembe jut. A korábbiakban bőségesen voltak konfliktusaim, természetesen követtem el hibákat, minden bizonnyal vannak bűneim is. Mindezt azonban most kevésbé érdekes. Ha a kérdést magamra kell vonatkoztatnom, elárulok valamit.

Furcsának tűnik, hogy a város kellős közepén élve rendszeresen visszakúszik a fejembe az a teljesen indokolatlan kép, hogy én itt, Pécssett nem viselkedem tökéletes, ízig-veéig „falusiként”. Szinte még jól is esik elmélázni ezen az alapvetően kínzó kérdésen. Felmerülhet persze még az is, hogy vajon miből táplálkozik ez a falusiasság-igényem? Miért kúszik a falu, egy falu képe minduntalan vissza a gondolataim közé? Miért sejlik fel eszmefuttatásaim között a gondolat, mely szerint én magam egy faluban élem az életemet? Miért is szeretnék falusi lenni? S hogy akkor mégis miért nevezik városnak a települést, ahol élünk? Vajon kire nézve lehet pejoratív e teória? De gyakorta felvetődik bennem az is, hogy egyáltalán mit értettem ezen kifejezések alatt ötven évvel ezelőtt, és mit 2015-ben? Belső párbeszédeim során gyakran szegezem magamnak azt a kérdést is, hogy miért éppen itt, ebben a megyei jogú városban, illetőleg egykori kulturális fővárosban tűnődöm ezen? Vagy főfaluban? Pécssett? A „határtalan városban”? Mi az?

Talán, mert életed vagy annak bizonyos szakasza összekapcsolódik valamilyen mélyreható vidék-élménnyel? 18 éves korunkban ismerkedtünk meg, 52 évvel ezelőtt. Tökéletes társ voltál egyetemistaként. Élénken emlékszem arra, hogy Deák Benjáminnál egy

orosz óra alkalmával a középiskoláról volt szó, s kérdésére franciául ejtetted ki a város nevét, ahol érettségiztél. Azt mondtad 'Künszan-nikló', azaz Kunszentmiklós. Volt pár vidéki kollégánk, Téged is számon tartottak, mint vidékit. Apád azonban Pesten élt, meg is emlékeztem róla a Gyászdalban.

Igen, egészen pontosan a 127. oldalon. Természetesen tudom, miért rémlik fel bennem a falu. Egy minden megalapozottságot nélkülöző, idealizált vágykép. Erkölcsei szempontból – majdhogynem a falusi habitushoz tartozik – kétségtelenül van a falura emlékeztetően fegyelmező és szabályozó ereje a belvárosi életnek. De inkább arra gondolok, hogy lényegében folyton mások szeme előtt éljük az életünket itt is, mint egy kisebb közösségben. Ez egyébként nincs is igazán ellenemre. A gyakorlatban azonban meggyőződésem, hogy számos fársztó és kényszeredett felületességet szül. Lehetetlen folyamatosan ugyanazon a hőfokon és lelkesedéssel kezelni a tíz másodpercenként neked szegezett köszönéseket, ismerőseid, kollégáid üdvözléseit. Az otthonosság rendkívüli erejű vágya mellett ez kifejezetten zavar, és sajnos nem rendelkezem a megfelelő képességgel, memóriával ahhoz, hogy a szereplőket pontosan felismerve mindig helyesen kezelhessem az így adódó helyzeteket.

Ebből az aspektusból nekem egy barrakuda életformája (*Sphyræna barracuda Walbaum* vagyis *nyilascsuka*) volna kedvemre való. A nagyvárosban el is lehet bújni, elvileg csak szimplán élni kell. Élész, nem látszol, akkor bújsz elő, amikor valamilyen érdeked fűződik hozzá vagy valami éppen itt válik aktuálissá a számodra. A város szívében folyamatosan „kéznél vagyok”, és e közelségekből, valamint az ismeretésegekből fakadóan a közérdek számos alkalommal igen könnyen és közvetlenül válhat magánérdekké. Ez persze egyszerre jelent nagy előnyt és terhet is számomra.

Itt ragadom azonban meg az alkalmat arra, hogy kihangsúlyozzam, ennek ellenére mégsem harapok. Rakoncátlankodom néha, de együttműködő vagyok, rengeteg közügyet intézek. De a bizonyosan idealizált „vidéki” létformáról azt képzelem, hogy fizikai minőségei miatt alkalmasabb közeg minden típusú alkotó tevékenységre és megnyilvánulásra. Az érzékek természetes ka-

pacitásainak igénybevétele vidéken nagyobb, mint a városban. Legkevésbé az tetszik, hogy a városban sokkal több körülmény fékező, mint amennyi előre hajt. Ehhez szorosan kapcsolódik, hogy a város mai népességének kulturális „viselkedése” már régóta – sőt a közelmúltban egyre jobban – aggaszt. A hangulatok, amiket napi rendszerességgel átélek, s e hangulatok fizikai kerete, ami azonos a város történetileg létrejött valóságával, leomlomboznak. Ha eltűnődöm ezen, szinte viccként visszhangzanak fülemben a kulturális városfejlesztésről hangoztatott frázisok és az ezt valóra váltani igyekvő gyakorlati kísérletek.

Fenti állításomhoz még annak tudatában is ragaszkodom, hogy elismeréssel tartozom azon tudósok, kiváló kutatók és művészek munkájának, akik egész életüket vagy annak egy rövidebb szakaszát ebben a mecsekaljai városban töltötték. Számuk ugyanis sajnálatos módon túl kevés ahhoz, hogy a sok esetben diffúz nézeteik és szinte szubkulturális erejűnek tekinthető hatásuk ténylegesen elérje a kritikus tömeget, amely a valódi kulturális város-alakulást elindíthatja. Nagyságából eredően kizárólag ez a tömeg lehetne a kedvemre való változás előidézője és a közeg is, amelyben ezt a most kényelmetlen szellemi-gyakorlati pozíciót valamilyen előnyösebbre lehetne felcserélni. Nézetem szerint ebben a városban a közelmúltban mintegy ötszáz ember kapcsolódott szorosabb értelemben ahhoz, amit én kultúrának nevezek. Ebből nem lehet több száz főnél azon csoport létszáma, amely a kortárs – s hozzáteszem „magas” – kultúra fenntartásához, megújításához kötődik. Számos alkalommal írtam már erről. A mediatisált butítás fizikai és szociológiai értelemben is tönkretette a városlakót. Mind tudásában, művelődésében, önismeretében és helyzet-felismerési készségében, mind pedig az emberekben ösztönösen létező, önmagukat mentégetni próbáló és a veszélyhelyzetek észlelésére irányuló készségeiben.

Szó sincs arról, hogy az „alanyi feltételek” romlottak volna. Bámulatatos tehetségek villannak fel a mindennapok közönséges kapcsolataiban is. Káprázatos szavak, nyelvek, logikák bukkannak elénk, ha elég bátrak vagyunk ahhoz, hogy másokkal szóba elegyedjünk. A tömegkultúra intézményesülése és a show busi-

ness fokozódó frekvenciával semlegesítik a nemzeti és történeti érzékzónák tanulságait. Következményei pedig természetesen itt hőmpolyognak az utcáinkon elháríthatatlan virtuális kellékekkel egyetemben.

Nyilvánvalóan szereted a várost, az életed jelentős részét itt töltötted, az interjúban elmesélt történeteid java is ehhez a településhez köt. De miként értékelnéd napjaink vidéki-városi életét, illetve miként tekintesz azokra az emberekre, akik körülvesznek? Nem túlzol el esetleg néha bizonyos dolgokat?

A tömeg itt is képes arra, hogy acsarkodó, destruktív legyen, az egyes „szolgáltatók” pedig tényleg modortalanok, szinte úgy jellemezhetjük őket, hogy kegyet gyakorolnak. A pincér letegez, szemetet hoz ki, majd megkérdezi, hogy ízlett-e? Én az elmúlt időszakban sok mindentől a bűn készítéseit is kiszagolom. A tömeg irtózik a titkokkal teli szépségtől és a kockázatosok árán megteremtett értéktől. Az imént láttam vagy nyolc „szakmunkásnak” látszó embert a főtéren felállított behemót Leonardo-szobormás (múzeumi kiállítás kelléke volt) előtt. Valamennyien mocskosak voltak (munkások?), sörös dobozt szorongattak a kezükben, és egymás szavába vágva arról beszéltek, hogy milyen mechanikai módszerekkel is gondolnák ledönteni lábáról e jámbor műanyag állatot. (Az alkotás egyébiránt tökéletes giccs volt, de a fenekedő honfitársak nem ezt az aspektust vették figyelembe tervük „kidolgozásánál”.) Nehéz elviselni ugyanis a nálunk nagyobb, jobbat, szebbet, drágábbat, tökéletesebbet. Nekimegyünk. Én úgy látom, hogy mostanában mindenki mindenről képes azonnal véleményt alkotni, s ezt meg is teszi. Többnyire azonban – a körülményekből fakadóan érthető módon – felületesen teszi ezt. Erre kiváló példát szolgáltattak a különböző interaktív fórumok. Van itt egyfajta dadaista mellékíze mindennek. Véletlenszerűen és ellentétekben mutatkoznak meg leginkább a dolgok. Mindennek lényege abban áll, hogy semmi sem az, aminek látszik. Erre kiváló példa, hogy miközben több fény és megvilágítás kellene az emberek élettereiben, az építészek egyszerűen nem

terveznek nagy ablakokat. Az új házak falán csupán kis lyukak kapnak helyet. Móricz Zsigmond tiszacsécei szülőháza jut erről eszembe, amit a közelmúltban látogattunk meg az unokáimmal.

A villanegyedek túlcicomázott homlokzatai között futó utak állapota borzalmas. Másutt tökéletes ugyan a burkolat, a szemetet és a szennyeződések az azonban nem mossa le senki róla. Aztán ott az olasz fagylaltozó, amelynek illatát az arab sültekébe csomagolták, és fordítva. Ott vannak még az ellopott fémszerelvények a lefolyók helyén. A helyzetet – kissé ironikusan akár úgy is szemléltethetnénk –, hogy minden fém veszélyben van. A város meghatározó erői mintha irtóznának a valódi szakértelemtől, az igazi kulturális innovációtól, a működő kultúra teljes értékű megmutatkozásaitól, amely az eredetiség és kivételesség karakterjegyeit mutatja fel. Miért gyakorolnának vonzó hatást az igazi értelmiségre a talmi látványelemekből szerveződő kulturális architektúra, a papírfalak, avagy az alkalmilag feldobódó nagy nevek gombostűvel összefércelve? Meggyőződésem, hogy az iskolázatlanság büntet. A műveltség és az igazi kultúra hiánya pedig erősen kitapintható a közösségeinkben. Az emberek többsége bizonytalan mindenben, éppen ezért bizalmatlan is, valódi felelősség vállalására képtelen. Ez a bizonytalanság teret enged a testületi véleménynyilvánítások, a bizottságok irányába, amelyeket mindeközben egyébként a demokratikus működés megkerülhetetlen kellékének kívánnak beállítani. Ahogy az alábbi közhely is rendkívül lényegre törően rámutat: „Hülye, mint egy bizottság!”

Azt beszúrnám, hogy bár én is a város szívében lakom Budapesten, mégis mindig földszinti lány voltam... kerttel. Megelevenednek előttem gyermekkorom hűvösvölgyi csavargásai meg a debreceni nyaralások is. Ez pedig hasonlít a Te életformádhoz, így megértetek. A fagylaltozók illatáról meg Karátson Gábor jut az eszembe, aki a Deák téren lakik és megőrül a felszálló vaníliaszagtól. Ez valamilyen közérzeti próza, közéleti öntettel. Másra volnék azonban kíváncsi. Te egy kiváló intézményekben képzett értelmiségi vagy, aki kifejlesztett magában egy olyan irányú képességet, hogy a saját szakterületén hatékony legyen. Miként voltál hatékony életed során? Kíváncsi

volnék arra is, hogy ez a hatékonyság csak szakmai tudással és kivételes műveltséggel függ-e össze? S valóban nem számít e tekintetben a karakter, a viselkedés, a genetikai és szociális... micsoda?

A válaszadáshoz néhány körülményt nem árt figyelembe venni. A szakember politikai értelemben civil. A civil pedig az, aki a politikai jóváhagyással a professzionálisnak tekintett kollégák világába csak kívülről kiabálhat be. Vagyis a döntéshozó nem ő. Csak tanácsot adhat, amely felől a menedzser – többnyire a fiatal közgazdász és/vagy jogász –, illetőleg a körülötte szerveződő bizottság dönt. S ne feledkezzünk meg az ő képviselőiről sem, akik szintén szerepet játszanak a döntések meghozásának folyamatában. Elutasítanak tökéletes ideákat, befogadnak nyilvánvalóan dilettáns eszmefuttatásokat, tisztázatlan és hosszú távon keserű következményekkel járó, átgondolatlan koncepciókat, tetszetős félmegoldásokat. Közben sikerdíjakat, kárpótlásokat fizetnek nekik. A beszélgetésünkből készülő kötet tartalmi kereteit szétfeszítené, ha mindezt részletesebben, tényleges és pontos adatokkal illusztrálva fejteném ki, s talán nem is lennék képes e feladat végrehajtására, de ha a későbbiekben alkalom nyílna erre, kétségtelenül megtenném.

Pécszet – eltekintve a Világörökség védelme alá tartozó emlékektől, a Kodály Központ hangversenytermétől, valamint az egykori Zsolnay gyár egy-két rekonstruált, illetőleg helyreállított épületétől – igen szerény és átlagos kulturális cselekvőkészség jellemzi. A programajánlatok viszonylag magas száma ugyan figyelemfelkeltő, befogadóként pedig egy bizonyos mérce szerint még értékelhetőnek is tűnik a kínálat, a 21. század első negyedében tapasztalható aktivitása – vagy annak hiánya – azonban sajnálatos módon nem mérhető össze a város saját múltjával, továbbá a nemzetközi környezettel. Az egykori *Echo* alapító főszerkesztőjeként és megjelenése során állandó munkatársaként jegyzem meg, hogy a – támogatás hiánya miatt megszűnt – kulturális referencia-lap egy 2000 körül folytatott vitája során ugyancsak arra a következtetésre jutott, hogy Pécs városa irtózik az átlagot meghaladótól, a kivételestől, a kísérlettől, a kockázattól. Ugyanez

volt a konklúzió a verseny és a tehetség tekintetében is. A város mindentől iszonyodik tehát, ami nem összegezhető néhány együgyű mondatban. A fent említett fórummal ellentétben – amely az anyagi forrás biztosítása esetében e kérdéskört a továbbiakban is boncolgathatná, illetve a problémák orvoslására törekedhetne – Pécs a középszerűség, az átlagok és az unalmas szürkeség egyre inkább példátlan példatárává alakult át.

Természetszerűleg erre – vagyis a mindent ellepő amatőrségre, és az ezzel összefüggésbe hozott demokrácia-felfogásra – is alapozható egyfajta városfejlesztési filozófia, ebben az esetben azonban nem meglepő a tájékozottabb, képzetesebb, világjártabb, más szempontból érzékeny és felelős értelmiségi réteg morgolódása. A közelmúltban állították fel Kligl Sándor Weöres Sándort ábrázoló szobrát a Király utcában. Ez a „kulturálisnak” tetsző esemény igen erőteljes, jól polarizált megosztottságot idézett elő a pécsi értelmiség köreiből. De mint minden vita, ez is arra ítéltetett, hogy előbb-utóbb lecsendesedjen és feledésbe merüljön. A berzenkedők puszkapora elfogy, a törvényhozási aktusokkal megerősített döntés érvényét pedig efféle kilengések meg sem rengetik. A megbízónak meg sem kell szólalnia az ügyben, a városlakó pedig idült derűvel nyugtázza nap mint nap, hogy a turisták egy jegeskávét kedvelő piperkőc figurájával fényképezgetik magukat a „Meki” ablakában. A giccseknek megjáró gondossággal elvégzett munka teljesítve. Könnyörtelenül, mereven, katonásan. Pont. Megannyi csúfság, ocsmányság vesz körül, amelyekre nem is létezik elegendő mentség! Beleborzongok annak tudatába, hogy mely alapigazságok nem rögzültek újra a fejekben és a kétkezi munkában axiómaként. Bosszant az ún. „mediterrán feeling” minden szabatságot nélkülöző emlegetése, bosszant, hogy többek között ez is nyilvánvalóan a mindent átszövő identitászavarhoz vezet, ami többek között eltünteti a sajátos és jellemző lokális flórát, és cserepekben áldoz fel pálmafákat ahhoz, hogy négy hónapos nyaraink „másságának” kézenfekvő letéteményese és bizonyítéka legyen. „Mindent megőriz [mármint az emlékezet – A. T.] fajtája szerint csoportosítottan. Minden a neki megfelelő ajtón surran beléje. Így a fény, a testek alakja, színe a szemem keresztül. A hangok sokféle

Kligl Sándor(1945) Weöres Sándor szobra (2014, Pécs, Király utca)

változata a fülön át. Tömérdek illat az orr kapuján. Rengeteg íz a szájunk menetén. Az egész szervezet összes érzékein: a kemény, a puha, a meleg, a hideg, a sima, a rovátkás vagy a nehéz, akár a testen kívül, akár a testen belül. Mindezt befogadja az emlékezet ropant sátortáborra [...]” Ezt Augustinus ugyan a Szentháromsággal kapcsolatban jelentette ki, de megfontolandónak tartom. Az „él, emlékezik, belát, akar, gondolkodik, tud, ítél” kifejezéssor szöges ellentéte tapasztalható ugyanis minden tekintetben, beleértve a szakértelmet, a gondosságot és a felismert hiányt is.

Sokan, sokat vitatkoznak többek között arról, hogy miért nem megfelelő a kőburkolat elrendezése a téren? Rendszeresen felmerülnek ezen kívül a víz elvezetésével kapcsolatos esetleges problémák, valamint ezekre megfogalmazott ad hoc megoldási javaslatok. Rendszeres vitatémaként kerül elő, hogy miért „ide-

* Szent Ágoston: *Vallomások*. Bp, 1982. 288.

geneket” bíztak meg a tér kialakításával. Aztán szóba kerülnek a vissza-visszatérő burkolatfelbontások, részleges rekonstrukciók, no meg a különböző protokollszempontok. És a tervezők, a művezetők, a művészek. Mit tudnak ők a mediterrán és más városok organikus kialakult központjairól és a kertépítés sajátosságairól például Drezdában, Bath-ban, Lisszabonban, Cesky Krumlovban, vagy éppen Németbólyban és Magyarladon? És ha ismerik, tudják, hogy mindezek mit jelentenek, miért nem vonhatók le mindezekből tanulságok?

Érzékelhetően van egy bevált víziód a városi térről, ami az iménti elszólásaidból is világossá vált. Egyébként pedig mindenben egyetértek veled, igazad van, viszont rémes, amit elmondtál. Azonban most arra kérlek, hogy folytasd önmagad faggatását! Ez ugyanis számomra sokkal élvezetesebb, jobb, mintha én faggatnálak.

Felmerül bennem, hogy a tervezők talán csak az ürességben képesek gondolkodni. Vajon a tér számukra csupán egy terület és felület, amely kőlapokkal van burkolva? Ülésre alkalmatlan padokkal, amelyek utcánként és terenként más-más tervezési és kivitelezési hiba miatt használhatatlanok? Szőlő, füge, tölgyek és fenyőfélék nélkül? Színes ládákkal? Indulatot kelt bennem, amikor tekintetem a Városháza előtti kövezetre terelődik (díszítőkedv, ornamentikavágy), rajta az odahajított bronzszőnyeggel (irónia, destrukció), amelyet mintha csupán művésziesen gyűrt volna meg a szél. Be kell vallanom, hogy kevés igénytelenebb és ocsmányabb megoldást láttam életemben annál a minőséginek, hovatovább szépnak titulált kertnél, amely ugyancsak itt kapott helyet, és amely mindinkább „gyerekkarcellaként” emleget a pécsi köznyelv. Ki készítette, ki javasolta, s ki hagyta jóvá mindezt? Miért? Ki járult hozzá, hogy Illa Gábor a zsidó deportáltak emlékművéhez lemásolja Jonathan Borofsky 2002-es texasi szobrát? Senki nem került be a bíráló bizottságba, aki tájékozott a kortárs szobrászat kérdéseiben? Kérem, hogy győzzön meg valaki arról, hogy mindez a lehető legjobb megoldás volt. Ha később Martyn Ferencről is beszélgethetünk majd, ezt még szóba hozom.